

М. В. Носковакандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та інновації освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА

Статтю присвячено аналізу позитивного досвіду організації дистанційних курсів підвищення кваліфікації для педагогів України у центрі інноваційних освітніх технологій Національного університету «Львівська політехніка». Зокрема, спираючись на наукові публікації, виокремлено особливості професійного розвитку педагогів та обґрунтовано необхідність активної позиції педагога у виборі курсів підвищення кваліфікації, їх змісті та формі проведення як одного з способів професійного розвитку. Обґрунтовано доцільність використання дистанційної форми навчання педагогів та недостатній рівень готовності педагогів та закладів освіти до впровадження віддалених форм навчання, що наочно підтвердив тривалий карантин через пандемію COVID-19.

Представлено окремі результати статистичного аналізу узагальненого портрета педагога – слухача курсів підвищення кваліфікації у центрі інноваційних освітніх технологій Національного університету «Львівська політехніка». Зокрема, наведено аналіз попиту педагогів України на курси підвищення кваліфікації за напрямками навчання та здобуття певних навичок, кількісні показники динаміки слухачів курсів, які мають досвід навчання дистанційно. Виявлено перевагу у потребі навчання інтерактивним та цифровим технологіям. Розкрито ключові особливості організації дистанційного навчання педагогів шкіл України на курсах підвищення кваліфікації у центрі інноваційних освітніх технологій Національного університету «Львівська політехніка», а саме акцентовано увагу на практичній спрямованості курсів, можливості для вчителів відчувати особливості дистанційного навчання і з позиції учня і з позиції вчителя та створити власну колекцію дидактичних та методичних матеріалів для викладання предмету з використанням інноваційних та цифрових технологій, які можна використовувати відразу. Представлено діаграми, що візуалізують відсотковий розподіл слухачів курсів підвищення кваліфікації у центрі інноваційних освітніх технологій за місцем проживання в Україні, а також пріоритетні напрями навчання на курсах, які пропонувались педагогам у 2019 році.

Ключові слова: професійний розвиток педагога, дистанційне навчання, цифрові технології навчання, організація дистанційного навчання у закладі освіти.

Постановка проблеми. Впродовж останніх років педагогічна спільнота намагається знайти оптимальний шлях оновлення навчання у закладах освіти таким чином, щоб форма та зміст навчання відповідали технологічним здобуткам та сприяли еволюційним процесам суспільства. Процес реформування, як відомо, спричиняє стан нестабільності в системі, навіть провокує його, а карантин лише загострив явні проблеми та оголив приховані, тим самим провокуючи стан остаточного вибору між гострою стагнацією та смертю або болючим, але незворотнім процесом кардинальних змін.

Освітні системи у більшості країн світу ще до початку пандемії COVID-19 перебували у стані реформування. Карантин та необхідність швидкого переходу у нові умови викладання виявили гострі проблеми освіти у багатьох країнах, зокрема, неспроможність державної системи управління освітою гнучко та швидко реагувати на обставини, технологічну неготовність до переходу на онлайн-навчання частини учнів та вчителів та навчання з використанням цифрових технологій, недосконалість нормативно-правової бази, що

регламентує освітню діяльність з використанням цифрових, дистанційних технологій тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемам використання цифрових технологій у навчанні, організації та ефективної взаємодії учасників навчального процесу в інформаційному середовищі, використання інтернет-сервісів присвячено багато наукових публікацій таких вітчизняних та закордонних вчених, як О. Андреев, В. Биков, Р. Гуревич, С. Доунс, М. Жалдак, В. Кухаренко, Дж. Лупарт, Є. Патаракін, Є. Полат та інші.

Феномен професійного розвитку як наукової проблеми розкрито у дослідженнях закордонних та вітчизняних вчених Т. Гаскея, А. Глеттхорна, Н. Мукан., Л. Пуховської, Д. Спарк, М. Фуллана [8], В. Хаберман та інших. Все частіше використання цифрових технологій у професійному розвитку педагогів розглядається у контексті впровадження онлайн технологій та дистанційного навчання. Зокрема, проблеми формування та розвитку у педагогів інформаційної компетентності у процесі професійного розвитку досліджували М. Кадемія, С. Литвинова, Н. Морзе, Є. Смирнова-

Трибульська, О. Спирін та інші. Використання дистанційних технологій у підвищенні кваліфікації педагогічних працівників, використання інтернет-сервісів висвітлено у працях О. Барної, І. Воронікової [1], В. Кухаренка, В. Олійника, Л. Чернікової, а також автора статті [3; 4].

Мета статті полягає в аналізі досвіду центру інноваційних освітніх технологій Національного університету «Львівська політехніка» щодо організації та проведення дистанційних курсів підвищення кваліфікації для педагогічних та науково-педагогічних працівників України.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових публікацій дозволив окреслити сучасні підходи до трактування поняття «професійний розвиток», що поступово змінюється під впливом реформування освітніх систем у різних країнах та трансформується у ключові особливості та вимоги до професійного розвитку педагогів загалом. Як відомо, М Фуллан сприймає педагогів як активних агентів змін, його бачення та трактування професійного розвитку педагогів розкрито у його книзі [8]. Саме таке сприйняття вчителя та його сучасних функцій лягло в основу Концепції Нової української школи та реформування освіти України загалом. У статті Л. Пуховської [7] знаходимо визначення професійного розвитку, сформульоване С. Дей, яке, за твердженням автора статті, близьке їй: «Професійний розвиток включає весь природний навчальний досвід, а також ті усвідомлені й сплановані дії, які принесуть пряму або опосередковану користь вчителю, групі вчителів або школі загалом, що в результаті позначиться на якості шкільної освіти» [7, с. 99]. Також у статті знаходимо ключові характеристики професійного розвитку педагогів, що сформовані у дослідженні Е. Віллегас-Реймерс:

- вчителі – це суб'єкти активного навчання у їхньому професійному розвитку;
- професійний розвиток педагогів – це довготривалий процес, адже специфіка професії вимагає від них постійного удосконалення;
- професійний розвиток вчителя найбільше відбувається безпосередньо на робочому місці, у щоденній діяльності;
- вчителі професійно розвиваються, накопичуючи досвід та здобуваючи нові знання та вміння, спираючись на власну потребу та потреби професійного середовища, у якому вони перебувають, тому важливою умовою є співпраця;
- «професійний розвиток вчителів – це постійний процес оптимального вибору і поєднання різних форм, методів, технологій, які найкраще працюють у конкретній ситуації і в конкретному місці» [7, с. 100].

Цілком погоджуємось із важливістю активної позиції педагога у власному професійному розвитку та вважаємо, що ключовою умовою успішно-

сті цього процесу є самооцінка вчителем власних професійних потреб та свідомий вибір способу, предмету, форми та місця власного професійного зростання.

На жаль, досі в Україні немає законодавчих актів, які б регламентували освіту дорослих, тому організація та забезпечення професійного розвитку педагогічних та науково-педагогічних працівників на цей час регламентується передусім Законами України «Про освіту» та «Про вищу освіту», а також Постановами Кабінету Міністрів України № 800 від 21 серпня 2019 року «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників» [5] та № 1133 від 27 грудня 2019 року «Про внесення змін до Порядку підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників» [6], що запровадили новий механізм організації підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників

Однією з ефективних форм підвищення кваліфікації педагога є навчання на різноманітних курсах, участь у тренінгах, семінарах, майстер-класах. Зазвичай процес вибору курсу чи майстер-класу для педагогів є обмеженим через віддаленість від місця проведення, час, фінансові труднощі тощо. Однак цифрові технології дозволяють прибрати більшу частину таких перешкод, а також значно збільшити можливості навчатись у кращих фахівців. Саме тому вважаємо дистанційну форму організації курсів підвищення кваліфікації найбільш ефективною формою професійного розвитку педагога. Попри тривалість наукового дискурсу щодо визнання дистанційного навчання на державному рівні у законодавчих та нормативно-правових документах, серед науковців все ще немає одностайності у трактуванні поняття «дистанційне навчання». У нашому дослідженні ми послуговувались визначенням, що наведено у Законі України «Про освіту», а саме: «Дистанційна форма здобуття освіти – це індивідуалізований процес здобуття освіти, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [2, Стаття 9 п. 4].

У 2017 році у Національному університеті «Львівська політехніка» вперше було організовано курси підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, у 2018 році такі курси організовувались вже і для науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, а з 2019 року центр інноваційних освітніх технологій Національного університету «Львівська політехніка» (далі – центр) проводить курси підвищення кваліфікації для педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів загальної середньої, професійно-технічної, фахової

передвищої та вищої освіти України [9]. Навчання організується за очною, очно-дистанційною та дистанційною формою навчання. Центр діє на комерційній основі і не отримує жодного фінансування з державного або регіонального бюджетів, оплата освітніх послуг для вчителів здійснюється за їх власний кошт або за кошти третіх осіб. Зважаючи на самокупність, центр надає освітні послуги та організує навчання на курсах винятково на вимогу замовника та пропонує ті форми та напрями навчання, які мають попит серед педагогічних та науково-педагогічних працівників.

За час існування у центрі сформовано 9 основних напрямів навчання, серед яких найбільшим попитом серед педагогів користуються курси підвищення кваліфікації, тренінги та семінари з напрямками «ІКТ в освіті», «Інтерактивні технології навчання», «Тенденції розвитку освіти XXI століття», «Контроль якості навчання та основи тестування», «Організаційно-методичні аспекти діяльності керівника закладу освіти», «Методичні особливості викладання навчальних дисциплін у закладі освіти» тощо. За кожним напрямом слухачам пропонуються на вибір кілька 30-годинних навчальних курсів, також слухач має змогу обрати форму навчання. Навчання організується групами з наповнюваністю не більше 25 осіб. Групи слухачів формуються залежно від освітнього рівня закладу освіти, у якому працює слухач, однак здебільшого під час формування групи не враховується фахова спрямованість вчителів та викладачів, тобто у групі навчаються педагоги, які викладають різні навчальні дисципліни, мають

різний стаж роботи та кваліфікаційну категорію. Це, з одного боку, створює додаткові переваги слухачам курсів для обміну досвідом, знайомства з можливостями застосування здобутих знань у різних навчальних ситуаціях, з іншого боку, певним чином ускладнює роботу викладача і водночас створює додаткові можливості для виявлення переваг та недоліків курсу, варіантів представлення навчального матеріалу, організації взаємодії учасників навчання, рефлексій, вебінарів тощо.

Аналіз реєстраційних анкет слухачів курсів підвищення кваліфікації у центрі дозволив виявити характерні особливості у запитах педагогів, згрупувати їх, а також скласти узагальнений портрет педагога – потенційного слухача курсів підвищення кваліфікації, який шукає відмінні від звичних регіональних інститутів післядипломної педагогічної освіти пропозиції для власного професійного зростання. Важливим у цьому аналізі є той факт, що поширення інформації про діяльність центру відбувається винятково через соціальну мережу Facebook та через особисту активність випускників курсів. Тобто можемо відразу зазначити, що коло потенційних учасників навчання було доволі вузьким – лише 3-поміж педагогів, що зареєстровані у соціальній мережі Facebook, використовують її для фахового спілкування, пошуку та обміну інформацією, що пов'язана із професійною діяльністю. Відсоток таких педагогів в Україні доволі незначний і вони зазвичай мають активну позицію. Це педагоги, які перебувають у постійному пошуку, вимогливі до власної діяльності і прискіпливі до якості та змісту освітніх послуг та професійного

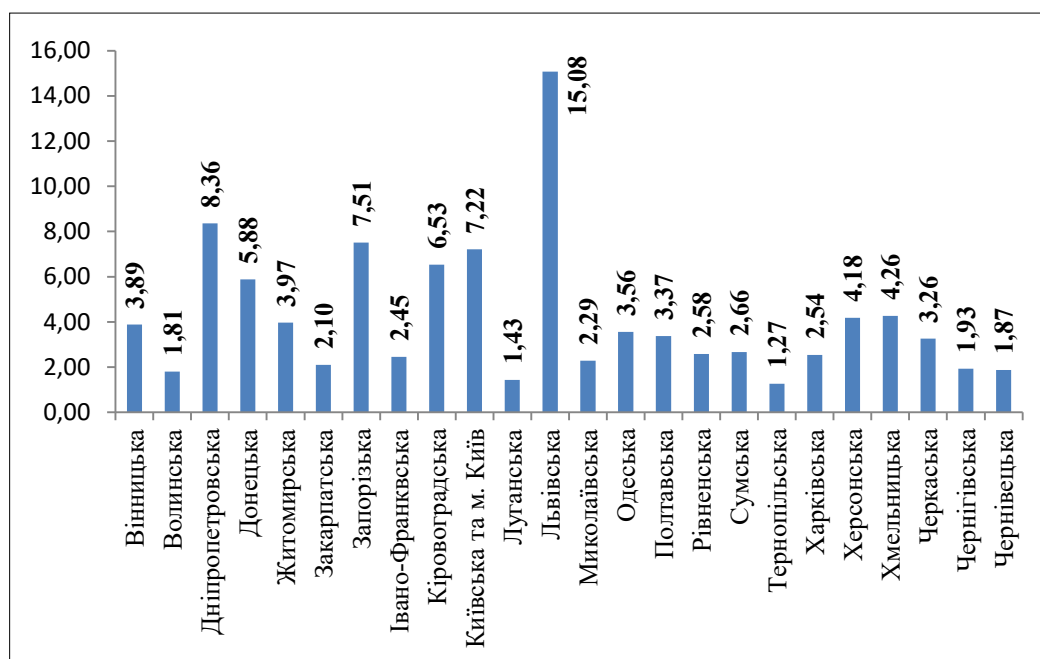

Рис. 1. Розподіл педагогів закладів загальної середньої освіти України, зареєстрованих на навчання на курси підвищення кваліфікації у центрі інноваційних освітніх технологій Національного університету «Львівська політехніка» у 2019 році, за областями у %

контенту. Саме серед такої аудиторії поширювалась інформація про центр та його діяльність.

За час існування центру на курси записалось понад 11 тис. освітян зі всіх куточків України. Понад 4 тис. педагогів, які зацікавились тематикою курсів, відмовились від навчання через необхідність їх оплачувати. Попри невисоку вартість навчання, частина освітян вважають, що підвищення кваліфікації повинно відбуватись за кошти держави, і не розглядають платних варіантів навчання. Однак значна частина педагогів під час вибору курсів підвищення кваліфікації керуються винятково змістом та тематикою курсів, а також місцем та формою навчання. Саме завдяки дистанційній формі навчання центр інноваційних освітніх технологій має таке широке коло слухачів.

Зокрема, у 2019 році на курси підвищення кваліфікації у центрі записалось 7 287 осіб зі всіх областей України та м. Києва (рис. 1).

У 2019 році 95% навчальних груп пройшли навчання на курсах підвищення кваліфікації дистанційно. Цікавим є той факт, що лише кожен 5-й з-поміж зареєстрованих на навчання педагогів мав досвід навчання дистанційно, тобто більшість слухачів саме у центрі отримали перший досвід такого навчання. Важливим також є й те, що за 3,5 роки відсоток таких слухачів змінився несуттєво. Так, досвід дистанційного навчання у 2017 р. мали 12% слухачів курсів, 2018 р. – 16%, 2019 р. – 21,2%.

За напрямками навчання зареєстровані педагоги розподілились так (рис. 2):

Як бачимо, більшість слухачів 78% обрали практико-орієнтовані курси, пов'язані з опануванням навичок роботи з інноваційними освітніми технологіями, практичним опануванням навичок

використання у навчальній діяльності ІКТ, а також принципів створення тестів, основ формування оцінювання тощо. Варто зазначити, що усі курси, що проводяться у центрі, є практико-орієнтованими та сфокусовані на можливості швидкого застосування здобутих знань та навичок у роботі. Власне, значна частина слухачів курсів починають застосовувати створені ними в процесі навчання дидактичні та методичні матеріали ще під час навчання на курсах та діляться результатами такого впровадження на форумах під час вебінарів та поточного опитування.

Ще однією перевагою в організації навчання на курсах є їх орієнтованість на особливості дистанційного навчання з позиції «учня» та «вчителя». Як зазначалось раніше, більшість педагогів, які навчаються у центрі, не мають досвіду дистанційного навчання, а отже, і чіткого розуміння особливостей, переваг та недоліків такої форми здобуття знань. Їм складно співвіднести кількість теоретичного та практичного матеріалу у навчальній темі, способи організації взаємодії учасників навчання саме в умовах віддаленої, дистанційної роботи. Наслідки такого незнання ми мали можливість спостерігати під час масового переходу на дистанційне навчання під час запровадження карантину навесні 2020 року, коли вчителі не могли правильно розподілити теоретичний матеріал для опрацювання у синхронному та асинхронному режимах роботи, не володіли навичками утримання уваги учнів під час вебінарів тощо. Більшість педагогів були змушені на власних помилках здобувати практичний досвід, або просто шукали простого способу вирішення проблеми, який зазвичай виявлявся не найкращим варіантом.

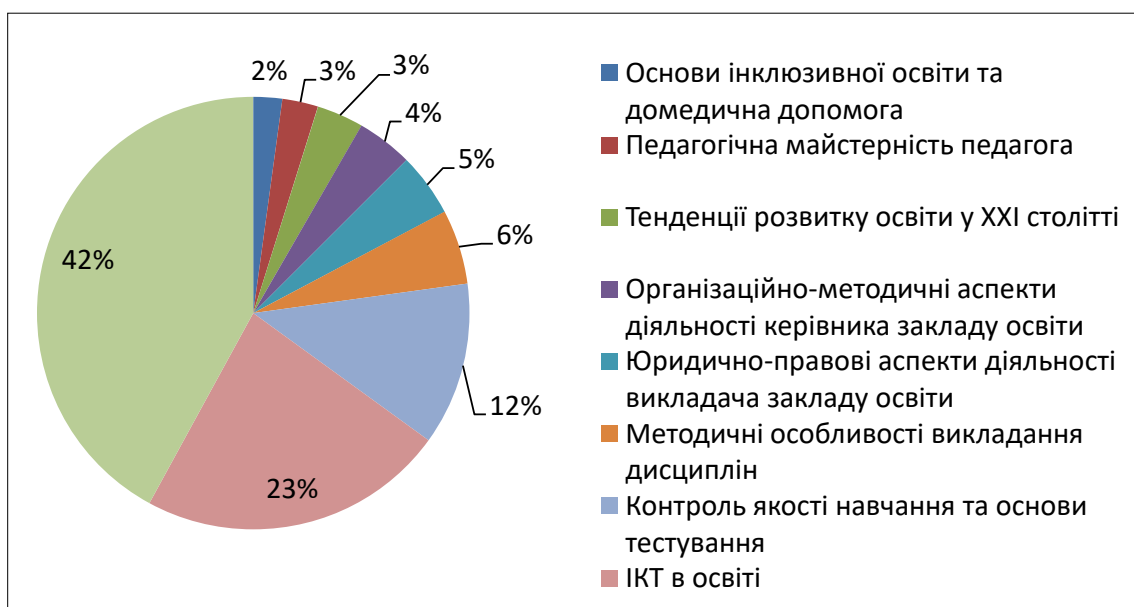

Рис. 2. Розподіл зареєстрованих слухачів курсів підвищення кваліфікації за обраними напрямками навчання, кількість осіб, у %

Навчальні курси центру побудовані таким чином, щоб слухач мав можливість відчути переваги дистанційного навчання як «учень». Докладні інструкції, супровід викладача впродовж навчання, можливість індивідуальної консультації, систематичні вебінари та продумана послідовність виконання різноманітних навчальних активностей (індивідуальних та групових) – все це дозволяє забезпечити педагогу оптимальний темп навчання та задоволення власних навчальних потреб. Водночас у процесі навчання слухач діє у ролі «вчителя» та створює власний навчальний продукт – дидактичні матеріали (колекцію інтерактивних вправ, ілюстративний матеріал до навчальних тем, тестові завдання, навчальні квести тощо), досліджує можливості тих чи інших інтернет-сервісів, розбудовує власне навчальне інформаційне середовище та вчиться співпрацювати з інформаційними середовищами своїх колег та учнів. Власне, такі додаткові навички особливо високо цінуються випускниками курсів. Це підтверджено статистикою. Зокрема, результативність навчання кожної групи у 2019 році коливається від 67% до 96%, що значно вище від середніх показників, які вважаються успішними для дистанційного навчання у світі. Також щороку зростає відсоток слухачів, які знову приходять навчатись у центр, обираючи нові курси та приводячи з собою своїх колег.

Звичайно, таких результатів неможливо досягнути за умови потокового навчання, де визначальною є кількість навчених. У центрі зроблено наголос на якості навчання та індивідуальному підході до кожного, саме тому кількість слухачів невисока у порівнянні із навчанням на курсах у інститутах та інших організаціях (приватних та державних) у системі післядипломної освіти педагогів. Однак кількість педагогічних та науково-педагогічних працівників, які обирають навчання у центрі для власного професійного зростання, постійно збільшується, особливо такий приріст відбувся під час карантину 2020 року, коли багато педагогів відчули брак професійних знань та навичок у організації та проведенні віддаленого навчання.

Висновки та пропозиції. Тривалий карантин, спричинений пандемією COVID-19, змусив подивитись на вітчизняну систему освіти під іншим кутом та оголив ряд серйозних проблем, які варто швидко вирішувати. Серед них і організація віддаленого навчання. На жаль, більшість педагогів та освітніх закладів виявились не готовими до такої форми роботи. Власне, тому зараз важливо систематизувати позитивний досвід підготовки та професійного розвитку освітян до дистанційного навчання. Такий позитивний досвід є у центрі інноваційних освітніх технологій Національного

університету «Львівська політехніка». Наведений у статті аналіз результативності організації у центрі дистанційних курсів підвищення кваліфікації для педагогів України засвідчує таке: більшість педагогів потребують практико-орієнтованого навчання з інноваційних та цифрових технологій; зростає потреба у навчанні педагогів основ організації дистанційного навчання; більшість слухачів курсів, які пройшли навчання у центрі, відзначають як перевагу індивідуальний підхід до слухача та прикладний характер курсів.

Список використаної літератури:

1. Вороникова І. Моделі професійного розвитку вчителів в умовах реформи післядипломної педагогічної освіти. Неперервна професійна освіта: теорія та практика. 2018. №3–4. С. 21–27. DOI: 10.28925/1609-8595.2018.3-4.2127 .
2. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> Дата звернення 02.05.2020 р.
3. Носкова М.В. Інтернет-технології в діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу : монографія. Львів : Видавництво «Левада», 2017. 219 с.
4. Носкова М.В. Роль інтернет-сервісів у розвитку інформаційного середовища навчального закладу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Інформатизація вищого навчального закладу.* 2017. № 879. С. 76–82.
5. Постанова Кабінету Міністрів № 800 від 21 серпня 2019 р. «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF> Дата звернення 02.05.2020 р.
6. Постанова Кабінету Міністрів № 1133 від 27 грудня 2019 р. «Про внесення змін до Порядку підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1133-2019-%D0%BF> Дата звернення 02.05.2020 р.
7. Пуховська Л. Теоретичні засади професійного розвитку вчителів: рух до концептуальної карти. *Порівняльна професійна педагогіка.* 2011. №1. С. 97–106. URL: <http://khnu.km.ua/root/res/2-7001-31.pdf>. Дата звернення: 02.05.2020 р.
8. Фуллан Майкл. Сили змін. Вимірювання глибини освітніх реформ. Перекл. з англ. Галина Шиян та Роман Шиян. Львів : Вид-во «Літопис», 2000. 272 с.
9. Центр інноваційних освітніх технологій. Національний університет «Львівська політехніка». URL: <http://lpnu.ua/ciot>. Дата звернення 02.05.2020 р.

Noskova M. Distance learning as an effective form of teacher's professional development organization

The article is devoted to the analysis of the positive experience of organizing distance learning courses for teachers of Ukraine in the center of innovative educational technologies of the Lviv Polytechnic National University. In particular, on the basis of scientific publications the peculiarities of professional development of teachers are covered and the necessity of active position of teachers in the choice of advanced training courses, their content and form as one of the ways of advanced training is substantiated. The expediency of using distance learning of teachers and the insufficient level of readiness of teachers and educational institutions to introduce distance learning, which was clearly confirmed by the long quarantine due to the pandemic COVID-19. Some results of the statistical analysis of the generalized portrait of the teacher-listener of advanced training courses in the center of innovative educational technologies of the Lviv Polytechnic National University are presented. In particular, the analysis of the demand of Ukrainian teachers for advanced training courses in the areas of training and acquisition of certain skills, quantitative indicators of the dynamics of teachers who have experience of distance learning. The advantage of the need to learn about interactive and digital technologies is revealed. The main features of the organization of distance learning in the center of innovative educational technologies of the Lviv Polytechnic National University for school teachers are revealed, namely the emphasis on the practical orientation of courses, the ability of teachers to create their own collection of didactic and methodological materials using innovative and digital technologies, which can be used immediately. Statistics and diagrams are presented, which visualize the percentage distribution of students of advanced training courses of the center of innovative educational technologies at the place of residence in Ukraine, as well as the priority areas of training courses offered to teacher's school in the center of innovative educational technologies of the Lviv Polytechnic National University in 2019.

Key words: professional teacher, distance learning, digital learning, educational training in an educational institution.